

Keuzevrijheid: werken naast de studie

Waarom kiezen studenten ervoor parttime te werken naast hun studie?¹ Een mogelijk motief is dat ze nu eindelijk op eigen benen willen staan en eigen inkomen willen verwerven. Maar het verrichten van (betaalde of onbetaalde) werkzaamheden naast de studie kan ook een welbewuste investering zijn om het persoonlijke loopbaanrendement van hun verblijf in het hoger onderwijs te optimaliseren.

1. Studenten kunnen bijvoorbeeld kiezen voor een **duale opleiding**, oftewel een beroepsbegeleidende leerweg.² Vanuit een deeltijdse, betaalde baan doet de student werkervaringen op die geïncorporeerd worden in de opleiding. De opleiding is beroepsgericht en het werk zal veelal het karakter hebben van een junior- of traineefunctie die kan uitmonden in het beoogde beroep. De leerzame beroepswerkzaamheden leveren studiepunten op, aangezien deze nauw verwant zijn met het beroepenveld waarop de opleiding gericht is.

2. Naast de duale opleidingen worden er ook normale **deeltijdse opleidingen** aangeboden, waarin het voltijdse programma over een langere cursusduur is uitgesmeerd. Vergeleken met de voltijdse en duale programma's is een nadeel dat de deelnemers geen recht op een studiebeurs hebben, maar sinds de basisbeurs is afgeschaft, is de deeltijdse opleiding (ook in financieel opzicht) een aantrekkelijke optie geworden voor studenten die hun studie met parttime werk willen combineren. Dat geldt met name voor studenten die reeds waardevolle beroepservaring hebben opgedaan en die hun inmiddels verworven positie op de arbeidsmarkt niet willen verliezen. Soms is het mogelijk de studieduur te bekorten dankzij vrijstellingen op basis van een eerdere beroepsopleiding of een EVC-procedure. In zoverre als de huidige betaalde werkkring verwant is aan het beroepenveld waarop de opleiding gericht is, zijn er veelal ook mogelijkheden om stages, praktijkopdrachten of afstudeerwerk in die werkkring in te passen.

3. Door te kiezen voor een duale of deeltijdopleiding kunnen studenten reeds tijdens hun studie beroepsspecifieke werkervaring opbouwen en in stand houden. Reeds tijdens hun studie zijn ze actief betrokken op de arbeidsmarkt en op een bepaalde maatschappelijke (beroepen-)sector. Maar ook studenten die zich voor een voltijdse opleiding inschrijven, kunnen voor een **hybride studieloopbaan** kiezen. Zij zoeken betaalde of onbetaalde werkzaamheden naast hun studie opdat ze na hun afstuderen een optimale marktwaarde hebben bij de start van hun beroepsloopbaan.³ Bij de keuze van die werkzaamheden kunnen de volgende overwegingen meespelen:

3.1 Beroepsspecifieke werkervaring

Studenten zoeken nevenwerkzaamheden die aansluiten bij hun studie en bij het beroepenveld waarin ze later terecht hopen te komen. Op die manier doen ze alvast werkervaring op die hun *earning power* na afstuderen zal vergroten. Soms spelen onderwijsinstellingen daarop in, bijvoorbeeld met studiefaciliteiten voor student-ondernemers.⁴

3.2 Domeinspecifieke werkervaring

De bovenbedoelde marktwaarde heeft in wezen twee aspecten: studenten doen niet alleen werkervaring in het beoogde beroepenveld op, maar ze maken ook intensief kennis met de maatschappelijke sector waarin die beroepen gesitueerd zijn. Sommigen nemen genoegen met een bijbaan waarin laatstbedoelde, domeinspecifieke werkervaring centraal staat. Ze kiezen een functie die weliswaar relatief weinig vakspecifieke scholing vereist maar die alvast waardevolle branchekennis oplevert. Voorwaarde is dat ze hun ogen en oren goed open houden en collegiale interesse tonen voor de *ins and outs* van de werkomgeving.

3.3 Arbeidshabitus en algemene beroepsvaardigheden

Voor sommige studenten is het voldoende dat ze gelegenheid krijgen werkervaring op te doen in een doelgerichte arbeidsorganisatie. Of ruimer nog: in een doelorganisatie, welke dan ook, waarin maatschappelijk nuttige producten of diensten worden voortgebracht. Voor hen persoonlijk is de opbrengst dat ze leren samenwerken binnen een gedeelde bedrijfscultuur, verantwoordelijkheid leren nemen, planmatig

¹ Deze vraag vormt het derde deel van een drieluik. Het eerste deel ging over de keuze tussen een universitaire studie en een beroepsopleiding en vervolgens verkende ik mogelijkheden om de universitaire bachelorstudie beroepsmatig in te kleuren. URL: <http://www.onderwijsethiek.nl/onderwijs/studiekeuze-universiteit-of-hbo> (14/6/2015), <http://www.onderwijsethiek.nl/onderwijs/keuzevrijheid-in-de-universitaire-bachelorfase> (21/6/2015)

² <http://www.duaalopleidingen.nl/>, <https://www.studiekeuze123.nl/hulp/voltijd-deeltijd-of-duaal/>

³ De *directe aanleiding* om de vleugels uit te slaan, kan overigens ook in de studie zijn gelegen, bijvoorbeeld als studenten in hun studie onderbelast worden. Dat geldt voor meer-begaafde studenten en voor diegenen die met een hoger beginniveau binnenkomen, maar ook voor studenten die studieovertraging oplopen en ten gevolge daarvan door gedwongen leeglooperperiodes getroffen worden. De opengevallen ruimte wordt gevuld met bezigheden die een zinvolle bijdrage aan hun studie- en beroepsloopbaan lijken te kunnen leveren.

⁴ <http://www.scienceguide.nl/201502/afstuderen-op-je-eigen-bedrijf.aspx> (3/2/2015)

leren werken en een doelgerichte arbeidshabitus ontwikkelen, gebaseerd op waarden zoals eigen initiatief, resultaatgerichtheid, klantgerichtheid, en loyaliteit met collega's en met het bedrijf als geheel. Tevens kunnen in dat verband concrete vaardigheden worden geoefend die voor alle beroepsuitoefening essentieel zijn, zoals schriftelijke en mondelinge communicatie in het Nederlands en Engels, planningsvaardigheden, onderhandelingsvaardigheden, leiderschapsvaardigheden, didactische vaardigheden, etcetera.

Niet alleen nevenwerkzaamheden *buiten* de universiteit of hogeschool kunnen in dergelijke leerbehoeften voorzien, maar ook vrijwilligerswerk *binnen* de instelling. Vele studenten gaan ervan uit dat werkzaamheden in besturen, commissies of medezeggenschapsorganen kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van algemene beroepsvaardigheden en dat dergelijke werkervaring hun marktwaarde na afstuderen zal verhogen.⁵ In het onderwijsaanbod van sommige instellingen wordt daarop ingespeeld met keuze-onderdelen voor student-bestuurders.⁶ Ook excellentieprogramma's tracht men soms te verrijken met een accent op leiderschapsvaardigheden.⁷

3.4 Betaalde werkervaring binnen de onderwijsinstelling

Maar er zijn ook studenten die *betaalde* werktrajecten c.q. studentassistentenschappen binnen hun onderwijsinstelling entameren: om werkervaring op te bouwen (3.1, 3.2), om algemene beroepsvaardigheden te verwerven (3.3), om de inmiddels geboekte leeropbrengsten aan te vullen en te verdiepen, om een nuttig netwerk op te bouwen, of als opstap naar een volgend loopbaantraject in het hoger onderwijs of wetenschappelijk onderzoek.

3.5 Maatschappelijk geëngageerde nevenwerkzaamheden

Tijdens de adolescentie komen normen, waarden, levensdoelen en idealen tot ontwikkeling. In de bovenbouw van de middelbare school en in het hoger onderwijs vinden vele jongeren het tijd worden om hun idealen in daden om te zetten. Ze kiezen voor vrijwilligerswerk (of betaalde nevenwerkzaamheden) om hun medemensen te helpen en de wereld beter te maken.⁸ En voor sommigen staat dat in het perspectief van een beroepsloopbaan die aansluit bij hun zorgzame inborst of hun maatschappelijke verantwoordelijkheidsbesef.

3.6 Brede talentontwikkeling

Studenten trachten een studie te kiezen waarin ze hun talenten, mede met oog op hun beroepsloopbaan, tot ontwikkeling kunnen brengen. Maar zij kunnen talenten op velerlei terrein hebben, waarbij sommige onvoldoende worden aangesproken door het gekozen studieprogramma. Moeten ze deze voorlopig in de ijskast zetten of moeten ze kiezen voor brede talentontwikkeling, deels binnen en deels buiten het studieprogramma? Zo kunnen studenten bijvoorbeeld besluiten naast hun studie serieus te (blijven) werken aan de ontwikkeling van hun talenten op het gebied van actieve kunstbeoefening of actieve sportbeoefening. Naarmate daartoe zwaarder en gedisciplineerder inspanningen vereist zijn, hebben deze activiteiten meer het karakter van werk dan van recreatieve bezigheden. Ze kunnen ook een grote vormende waarde voor de latere beroepsuitoefening hebben. En sommige studenten sluiten zelfs niet uit dat ze hun aldus ontwikkelde talenten uiteindelijk rechtstreeks zullen kunnen inbrengen in hun beroepsloopbaan. Een positief voorbeeld van een algemeen geaccepteerde, hybride studieloopbaan is in dit verband de wijze waarop topsporters worden bejegend in het voortgezet en hoger onderwijs. Zij krijgen allerlei faciliteiten om hun studie met hun sportieve arbeidsverplichtingen te combineren.

3.7 Benutting van beschikbare groeimogelijkheden

Als men studenten naar hun sterke en zwakke punten vraagt, kunnen zij naar hun talenten verwijzen. Maar daarnaast kunnen ze ook andere *assets* noemen: levensgebieden waarop ze tot nu toe waardevolle ervaring hebben vergaard, hobby's die ze beoefenen, sociale netwerken waarin ze verkeren, de talen waarin ze zich bekwaamd hebben, etcetera. Dat zijn evenzovele aangrijpingspunten voor de planning van hun studieloopbaan: ze kunnen deze *assets* welbewust inzetten voor persoonlijke groei in hun studie en in (al

---

⁵ Wat hun werkzaamheden binnen de bestuursorganisatie van universiteiten en hogescholen betreft, is echter een tragisch neveneffect dat vele student-functionarissen niet zozeer de belangen van hun achterban voorop stellen, maar veeleer de kant van de instellingsbestuurders kiezen: zij beschouwen hun job voornamelijk als een stage om bestuurlijke bekwaamheden te verwerven en/of een netwerk op te bouwen dat hun later van pas kan komen.

⁶ <http://www.hu.nl/ProjectSites/StudiumGenerale/Honours%20Programma/Leiders/De-minor.aspx>

⁷ Vergelijk ook de opzet van het programma *Eerst de klas*, waarin universitaire afgestudeerden niet alleen een duale lerarenopleiding volgen maar zich ook voorbereiden op een mogelijke functie in het bedrijfsleven. URL: <http://www.onderwijsethiek.nl/onderwijs/eerst-de-klas> (4/7/2013)

⁸ Voor sommigen is dat overigens geen vrije keuze. Zij vinden naasten om hun weg die dringend om hun hulp verlegen zitten, bijvoorbeeld in de vorm van mantelzorg. Anders dan aan studenten die zelf gehandicapt zijn, worden aan hen in geval van studievertraging geen speciale faciliteiten geboden.

dan niet betaalde) nevenwerkzaamheden naast hun studie. Ze bouwen aldus voort aan ervaring en bekwaamheden die nuttig kunnen zijn voor hun verdere beroeps- en levensloopbaan. Evenals bij talentontwikkeling geldt hierbij als uitgangspunt dat je zorgvuldig moet omgaan met de groeimogelijkheden die je in het leven gegeven worden.

Het is bijvoorbeeld verwonderlijk dat men in het Nederlandse hoger onderwijs zo slordig met studerende ouders omgaat. Evenals ziekte wordt zwangerschap als een geldig excuus voor enige studieovertraging aanvaard. Maar Nederlandse studenten mogen in hun studie verder geen coulances verwachten op grond van de besognes die uit hun wettelijke, ouderlijke zorgplicht voortvloeien. De vraag rijst waarom deze besognes niet als serieuze nevenwerkzaamheden worden beschouwd. Welke bekwaamheden worden in dat kader ontwikkeld? Zijn deze tevens waardevol voor de latere beroepsuitoefening? En in hoeverre kan het ouderschap worden beschouwd als een leerwerktraject waarop het hoger onderwijs zou moeten inspelen?

4. De uitdagingen van een hybride studieloopbaan

Studenten moeten voldoende worden uitgedaagd in hun studie, zodat ze hun talenten optimaal tot ontwikkeling brengen en alles uit hun studietijd halen wat erin zit. Maar universiteiten en hogescholen achten het ongewenst dat voltijdse studenten onnodig overtraging oplopen in hun studie. Betaalde of onbetaalde werkzaamheden naast de studie, zoals bedoeld in de paragrafen 3.1 t/m 3.7, worden met argwaan bekeken: "Maak eerst je studie af en sluit zo nodig een lening om die te bekostigen. Na je studie is er nog tijd genoeg om iets van je leven te maken."

Op 19 mei jongstleden stuurden studentenorganisaties een brief naar het Leidse universiteitsbestuur waarin geprotesteerd wordt tegen het doorgesloten rendementsdenken van de beleidvoerders in het hoger onderwijs, waarbij de belangen van de student verwaarloosd worden.⁹ Ze bepleitten meer ruimte voor zelfontplooiing, socialisatie en vorming naast de studie. Met name de sancties op studieovertraging zijn hun een doorn in het oog, zoals de Leidse eis dat eerste- en tweedejaarsstudenten jaarlijks minimaal 45 van de zestig studiepunten behalen op straffe van verwijdering uit de opleiding.¹⁰ Bij de Leidse opleiding Rechtsgeleerdheid is deze norm zelfs doorgetrokken naar het resterende deel van de bachelorstudie: studenten moeten hun 180 studiepunten in vier jaar halen, op straffe van vernietiging van reeds behaalde (postpropedeutische) studiepunten. Slechts negen bacheloropleidingen van de Universiteit Leiden worden in deeltijd aangeboden.

In dit blogbericht heb ik aannemelijk gemaakt dat studenten die (al dan niet betaalde) werkzaamheden naast de studie verrichten, niet zomaar beticht kunnen worden van gebrek aan studiemotivatie of onberedeneerde aversie tegen het aangaan van studieleningen. De studentenorganisaties stellen terecht dat de keuze voor extracurriculaire werkzaamheden gegrond kan zijn op een weloverwogen studieplan om het vormingsgehalte te optimaliseren van de jaren die studenten aan hun universiteit of hogeschool doorbrengen. In dit blogbericht ben ik echter een stap verdergegaan: de keuze voor (al dan niet betaald) parttime werken naast de studie past in een streven hun marktwaarde op de arbeidsmarkt (en dus het persoonlijk rendement van hun studietijd) te optimaliseren. Als universiteiten en hogescholen de loopbaanbelangen van studenten serieus nemen, moeten ze hen voldoende ruimte bieden om tijdens hun studie jaren een optimaal evenwicht tussen studeren enerzijds en lerend werken anderzijds te vinden. Universiteiten en hogescholen moeten medeverantwoordelijkheid nemen voor weloverwogen planning en sturing van hun studie- en beroepsloopbaan.

Wes Holleman

weblog onderwijs 28-6-2015

<http://www.onderwijsethiek.nl>

---

⁹ <http://lkvv.nl/cms/wp-content/uploads/Brief-CvB-Leiden-rendementsmaatregelen-DEF.pdf>

Deze brief is als hyperlink opgenomen in: <http://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ocw/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2015/06/23/beantwoording-kamervragen-over-het-bericht-bestuur-gaat-te-ver-vinden-leidse-studenten.html>

¹⁰ Daarbij moet worden bedacht dat de wettelijke studielast van 1680 studie-uren per cursusjaar (zestig studiepunten ad 28 uur) is afgestemd op de jaarlijkse belastbaarheid van de gemiddelde student (42 weken ad 40 uur bruto). Dat kan betekenen dat 50% van de studenten veel méér dan 3x42 weken nodig hebben om hun driejarige bacheloropleiding te doorlopen, mede gezien de gedwongen onderbelasting en leegloop waarmee ze ten gevolge van hun studieovertraging geconfronteerd worden.